

1

2

3

4

5

6

7

8

9

ГІСТАРЫЧНАЯ І ЭТНІЧНАЯ СПАДЧЫНА:
ПРАБЛЕМЫ ЗАХАВАННЯ І АДНАЎЛЕННЯ

10

11

12

13

МЕХАНИЗМЫ ЗМЕНЫ СЯМЕЙНЫХ ТРАДЫЦЫЙ У БЕЛАРУСКИМ СЯЛЕ

МАРЫНА БАЛБУЦКАЯ

Анатацыя: У беларускім грамадстве адбываецца змена традыцыйных каштоўнасцяў (пашырэнне і ўзбагачэнне новымі элементамі). Дзяржава зацікаўлена ў тым, каб новыя сацыякультурныя ўзоры, якія засвойвае асоба, не ўносілі дысананс у сістэму традыцыйных сацыяльных уяўленняў і чаканняў. Перавага вызначанай мадэлі паводзін тлумачыцца найбольшай адпаведнасцю інтарэсам асобы, а не арыентацыяй на які-небудзь нарматыўны ўзор.

Ключавыя словы: сям'я, традыцыя, мадэлі паводзін, нарматыўны ўзор, сацыяльныя чаканні.

MECHANISMS OF FAMILY TRADITION CHANGE IN BELARUSIAN VILLAGE

Abstract: Belarusian society sees a change of traditional values, their expansion and enrichment by new elements. The government is concerned with a discord that a person with new sociocultural patterns could bring in the system of traditional social views and expectations. Prevalence of the presented behaviour model conforms with the interests of person rather than any normative patterns.

Keywords: Family, Tradition, Behaviour Models, Normative Pattern, Social Expectancy.

Сацыяльныя акторы (суб'екты) дзейнічаюць у рамках вызначанага сацыяльнага поля. Іх дзеянні трапляюць пад абмежаванні, якія накладваюцца сацыяльнымі нормамаі грамадства і падтрымліваюцца сродкамаі сацыяльнага кантролю. Узаемадзеянні сацыяльных актораў ствараюць падставу для ўсталявання сацыяльных сувязяў і адносін паміж імі. Пры гэтым аб сацыяльных сувязях, іх характары можна судзіць па суадносінах паміж характарыстыкамаі сістэмы: 1) якія выяўляюцца аб'ектыўна на ўзроўні грамадства ў каштоўнасцях, нормах і гэтак далей, і 2) якія адлюстроўваюцца суб'ектыўна на ўзроўні індывіда ў каштоўнасцях арыентацыях, усталёўках і гэтак далей. Сацыяльныя сувязі і адносіны сацыяльных суб'ектаў (індывідаў, груп) маюць сацыя-часовую і сітуацыйную абумоўленасць. Сацыяльныя сувязі і адносіны паміж суб'ектамаі фармуюцца ў пэўных умовах часу і месца, а таму ў працэсе іх жыццядзейнасці яны могуць змяняцца.

Фармаванне сацыяльных сувязяў паміж сацыяльнымі суб'ектамаі, якія ўзаемадзейнічаюць з вызначанай мэтай у дачыненні нейкага прадмета, адбываецца паводле вызначаных прынцыпаў. Так, папершае, неабходна зыходзіць з таго, што ўзаемадзеянні суб'ектаў вызначаны нарматыўна-вартаснай сістэмаі; па-другое, суб'екты, якія ўзаемадзейнічаюць, трапляюць пад сістэму сацыяльных чаканняў; па-трэцяе, несупадзенне сацыяльных чаканняў вядзе да паслаблення альбо разрыву сацыяльных сувязяў. Веданне гэтых прынцыпаў дае магчымасць рэгуляваць сувязі паміж сацыяльнымі суб'ектамаі. Рэгуляванне такога роду здзяйсняецца сацыяльным механізмам.

Пад сацыяльным механізмам варта разумець сукупнасць сацыяльных інстытутаў і адносін, якія ажыццяўляюць узгадненне інтарэсаў суб'ектаў сацыяльнай дзейнасці, што ў выніку забяспечвае стабільнасць функцыянавання і ўстойлівую раўнавагу сістэмы.

У даследаванні сямейных традыцый, у прыватнасці, механізму іх змены, сацыяльны механізм разглядаецца як набор сацыяльных інстытутаў, адказных за рэалізацыю і ўзнаўленне сямейных традыцый. У яго ўваходзяць сям'я, дзяржава, рэлігія, мясцовая супольнасць і іншае.

У цяперашні час узаемадзеянне сацыяльных суб'ектаў адбываецца ва ўмовах ператварэння базавых каштоўнасцяў, норм і ўзораў дзейнасці. Сацыяльныя змены, палітычныя і эканамічныя ператварэнні, якія праходзяць на сучасным этапе ў беларускім грамадстве закранаюць усе яго сферы і інстытуты, у прыватнасці, сферу сямейных адносін і інстытут сям'і. Для сучаснай сям'і характэрны перагляд сацыякультурнага досведу з традыцыйнымі арыенцірамаі, нормамаі і мадэлямаі паводзін, якія змяшчаюцца ў ім. На аснове бесперапыннага абнаўлення досведу, як аднаго з умоў паспяховасці адаптацыі да сацыякультурных змен, адбы-

ваецца паступовая змена традыцыйных каштоўнасцяў у бок іх пашырэння і ўзбагачэнне новымі элементамі. Падчас суаднясенняў наяўнага сацыякультурнага досведу з новымі сацыякультурнымі ўзорамі ў сям'і адбываецца засваенне апошніх, што, з аднаго боку, дазваляе сям'і адаптавацца да бягучага этапу развіцця соцыуму, а з іншага – вядзе да змены сямейных традыцый. У гэтай сувязі зразумела зацікаўленасць дзяржавы ў тым, каб засваенне сям'ёй новых сацыякультурных ўзораў адпавядала грамадскім запатрабаванням і інтарэсам, а не ўваходзіла ў рэзананс з імі, а таксама не ўносіла дысананс у сістэму традыцыйных сацыяльных прастаўленняў і чаканняў.

На сённяшні момант вялікая прывабнасць і прэстыжнасць жыцця ў горадзе ў параўнанні з жыццём на сяле для беларусаў (для еўрапейцаў, напрыклад, больш прэстыжна мець хату і жыць за горадам) пацвярджаецца як статыстычнымі дадзенымі, так і дадзенымі, атрыманымі падчас сацыялагічных даследаванняў. Высокія паказчыкі прасторавай (тэрытарыяльнай) мабільнасці з сяла ў горад адлюстроўваюць, што вяскоўцы аддаюць перавагу гораду, гарадскому ладу жыцця.

Моладзь складае значную частку тых, хто мігрыруе. Улічваючы гэта, неабходна распрацоўваць меры, якія б дапамаглі ўтрымаць моладзь на сяле. Не падлягае сумненню, што ў сям'і як адным з найважнейшых інстытутаў сацыялізацыі (дзе кожны чалец сям'і асвойвае традыцыйныя, як правіла, агульназначныя маральныя і рэлігійныя нормы і каштоўнасці, мадэлі паводзін і сістэмы перакананняў), які служыць арганізацыі грамадскіх інтарэсаў і задавальненню запатрабаванняў дзяржавы, павінна праводзіцца выхаваўчая праца, якая дазваляе арыентаваць маладое пакаленне на далейшае жыццё ў вёсцы. Сям'я займае важнае месца ў падрыхтоўцы маладых людзей да далейшага самастойнага жыцця на сяле. Менавіта ў сям'і ідзе перадача ведаў і фармавання навываў вядзення сельскай гаспадаркі. У гэтай сувязі рашэнне праблемы адраджэння і развіцця сельскай мясцовасці залежыць ад таго, наколькі дзяржава як сацыяльны актор, зможа зацікавіць сям'ю і заахоўваць яе да ўспрымання і прыняцця новага сацыякультурнага ўзору, які вызначае і нясе прывабнасць сельскага ладу жыцця. Выступаючы ў ролі актара, які ўзаемадзеінічае па вызначаных правілах, дзяржава мяркуюе, што толькі задавальняючы чаканні іншага актара (тут сям'і), яна можа разлічваць на яго садзейнічанне ў задавальненні сваіх запатрабаванняў (дамагачыся змены тыпу ўрбанізацыі і адраджэння сельскіх рэгіёнаў). Для дасягнення неабходных вынікаў падчас правядзення сацыяльнай палітыкі нараўне са стварэннем умоў для бяспечнага і камфортнага пражывання сельскіх жыхароў дзяржавай выкарыстоўваюцца разнастайныя меры стымулявання. Так, стварэнне

аграгарадкоў, своеасаблівых правадыроў сацыяльных стандартаў на сяле, з аднаго боку, служыць дасягненню мэты ўстойлівага сацыяльна-эканамічнага развіцця сельскіх тэрыторый краіны і ў той жа час накіраванае на фармаванне неабходных умоў для жыцця насельніцтва.

Моладзь займае важнае месца ў сістэме абнаўлення працоўных рэсурсаў. І ў ідэале гэтае абнаўленне адбываецца за кошт тых, хто, атрымаўшы спецыяльнасць, вяртаецца працаваць у роднае сяло. Аднак яшчэ моцная тэндэнцыя навешвання “цэтліка няўдачніка” навакольнымі тым, хто застаецца жыць у сяле. Можна выявіць, што, па прычыне шырока распаўсюджанага меркавання, жыхары сельскай мясцовасці аказваюцца на ніжэйшай статутнай пазіцыі, не прэстыжнай у сацыяльным плане.

Для рашэння гэтай праблемы неабходна ўзмацненне і падтрымка распачатых у рамках Праграмы адраджэння і развіцці сяла мер, якія тычацца сацыяльнага аспекту праграмы: адраджэння і развіцця сацыяльнай сферы, павышэння прыбыткаў сельскага насельніцтва, стварэння асноў для прэстыжнасці пражывання ў сельскай мясцовасці і паляпшэння дэмаграфічнай сітуацыі на сяле. Само выкарыстанне паняцця прэстыжнасці ў праграме і пастаноўка задачы павышэння прэстыжнасці пражывання на сяле, гаворыць аб прызнанні гэтай катэгорыі ў якасці дзейснага рэгулятара сацыяльных паводзін і намеры скарыстацца гэтым, для таго, каб дамагчыся пажаданых паводзін ад чальцоў грамадства.

Раскрыць, якім чынам сацыяльным механізмам здзяйсняецца рэгуляванне адносін сацыяльных суб'ектаў дазваляе веданне прынцыпу і ключавых момантаў у структуры сацыяльных сувязяў суб'ектаў. Пры гэтым рэгулятыўныя магчымасці сацыяльнага механізму змены сямейных традыцый у беларускім сяле вызначаюцца зыходзячы з дадзеных: 1) аб іерархіі элементаў нарматыўна-вартаснай сістэмы грамадства; 2) аб сістэме чаканняў сацыяльных суб'ектаў; 3) аб ступені супадзення чаканняў.

Такім чынам, сутнасць сацыяльнага механізму складаецца ў тым, каб, здзяйсняючы ўзгадненне інтарэсаў суб'ектаў сацыяльнай дзейнасці, у максімальнай меры спрыць пераламленню негатыўных заканамернасцяў у развіцці сямейных традыцый і замацаванню спрыяльных тэндэнцый развіцця беларускага грамадства.